

AJASSA LIIKKUU

Viinapää voimissaan

Alkoholipolitiikka nousi pitkän tauon jälkeen syyskesällä julkisen keskustelun kohteeksi. Äänekkäimmin on vaadittu hollouksen purkamista, mutta myös päinvas-taisia ääniä on kuultu.

Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen esimies Jussi Simpura kuitenkin sanoo, että linjan olennaiseen muuttamiseen suuntaan tai toiseen ei ole perusteita. Näin siksi, että

— suomalainen viinapää on yhä voimissaan

— rajoitusten lieventäminen johtaisi kulutuksen kasvuun

— kulutuksen kasvu lisäisi haittoja.

Tästä huolimatta Sipurin mielestä myymälöitä kehitysalueille voitaisiin lisätä ja valintamyymäläkin on OK.

Jussi Simpura on kolmivuotisen esimies-kautensa puolivälissä. Seuraavassa haastattelussa hän pohtii myös laitoksensa asemaa ja roolia. Haastattelu on tehty ennen kesän alkoholipoliittista keskustelua.

Tutkimuksen merkitys

Kysymys: Pekka Sulkunen sanoi vastaavassa haastattelussa 1980-luvun alussa, että Suomessa viina on niin ilmaisuvoimainen kieli, että sitä tutkimalla voidaan päästä selville suomalaisen sielunelämän vahvoista ja syvistä rakenteista. Oletko samaa mieltä, vai onko tässä tapahtunut jotain muutosta?

Vastaus: Itse olen ajatellut tätä hieman toisella tavalla. Pekka näkee asian vahvasti kulttuurin näkökulmasta. Itse ajattelen niin, että alkoholin kautta heijastuvat paitsi tällaiset syvärakenteet, myös hyvin arkiset asiat, pinnalla olevat kuviot, jotka kuitenkin kiinnostavalla tavalla ker-

tovat, miten koko suomalainen elämänmuoto on ehkä muuttumassa. Jotain tällaista on käsitelty Juha Partasen ideoimassa Suomalaisten juomatavat -kirjan loppuluvussa. Siinä puhutaan kolmesta tasosta: yksilön, elinolojen ja kulttuurin näkökulmasta. Kaikilla tasoilla viina on kiinnostava, mutta minua itseäni on kiinnostanut elinolojen näkökulma. Kun Suomi on nyt siirtymässä uudelleen kaupunkimaiseen elämänmuotoon, niin miten se ilmenee juomisessa. En usko, että viinan ilmaisuvoima olisi mitenkään heikentynyt millään tasolla. Itse vain en ole miettinyt sitä kulttuurin, vaan arkielämän kannalta.

K.: Kun näinkin suuri tutkimusar-senaali viinan ympärillä on, niin onko sen perustelu juuri siinä, että se on niin ilmaisuvoimainen?

V.: Onhan siinä muutakin. Viinaan liittyy paljon ja aitoja sosiaalisia ongelmia. Samoin on jatkuvaa kiistelyä siitä, miten näitä ongelmia pitäisi hoitaa. Tutkimus tarjoaa myös joitakin järkeviä perusteita täl-

le keskustelulle.

K.: Mikä on tutkimuksen ja päätöksenteon välinen suhde? Miksi tutkitaan?

V.: Alkoholitutkimuksen historias-sa on nähtävissä se perusajatus, että tutkimus on hyvin keskeinen päätöksenteon apuväline, ja kyllä meillä tätä perinnettä jatketaan. Nykyisin on kuitenkin vähän väärin puhua apuvälineestä siinä mielessä, että päätöksenteko kääntyisi tutkimuksen puoleen tai valjastaisi sen jonkin nimenomaisen päätöksen toteuttamiin. Enemmänkin on niin päin, että tutkimuksella itsellään on velvollisuus reagoida yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tarjota sille materiaalia. Tutkimus ei liity nimenomaisiin päätöksentekohankkeisiin, vaan tiettyihin teemoihin. Esimerkiksi tuoreet Alkon lakko koskeneet tutkimukset samoin kuin juopumuspidätystutkimus olivat laitoksen omia aloitteita eivätkä tilaustutkimuksia. Aikaisemmin suhde oli suurempi, tutkimus oli joskus lähempänä toimenpiteitä.

K.: Eli tutkimuksen velvollisuus on reagoida pyytämättä?

V.: Meistä näyttää, että tämä olisi ihanteellinen tila. Meidän tutkimusyksikkömme on kuitenkin aika pieni, hankkeet kestävät kauan ja siksi reagointi aivan päivänkohtaisiin teemoihin voi olla vaikeaa. Toisaalta tutkijoiden on oltava perillä ajankohtaisista keskusteluteemoista.

K.: Kuinka hyvin Alko tällä hetkellä hyödyntää sitä ainesta, jota tutkimus tuottaa? Toimiiko yhteys?

V.: Tuntuu, että Alkon sisältä katoen suuret kysymykset ovat viime aikoina olleet tuolla teollisuuden ja tuotannon puolella. Alkoholipoliitikkaan liittyvät asiat ovat jääneet vähän taka-alalle — varsinkaan kun niihin ei ole kohdistunut merkittäviä poliittisia paineita. Mutta toisaalta meiltä päin on pyritty tuomaan esiin uutta tutkimustietoa, ja Alkon johto on kyllä hyvin tietoinen siitä. Voi tietysti kysyä, rajoittuuko tieto liian suppeasti vain Alkon johtoon. Voi olla, että tutkijoiden keskusteluvalmiutta ei Alkon sisällä ehkä käytetä riittävästi.

K.: Onko alkoholipoliittinen keskustelu tosiaan tasaantunut verrattuna 70-luvun kuohuntaan?

V.: Kyllä minusta tuntuu, ja tutkimuksetkin viittaavat siihen, että alkoholikysymys on jonkin verran menettänyt yhteiskunnallisen kiistakysymyksen luonnettaan. Se on ajautumassa enemmän tekniseksi erityisongelmaksi, joka ei ole enää niin lähellä yhteiskunnan ydinalueita. Tietysti voi miettiä myös sitä, millainen yleinen yhteiskunnallisen keskustelun tila Suomessa tällä hetkellä on. Minusta näyttää, että on aika vaikea määrittellä ylipäänsä, mitkä ovat tällä hetkellä keskeisiä taistelun kohteita. Ei ole suuria kiistoja, vaikka ongelmia selvästi on. Ne eivät vain konkretisoidu selkeiksi kiistoiksi. Työttömyyskin on niin epämääräinen asia, ettei siitä tunnu saatavan otetta.

Viinapää ennallaan

K.: Onko viinakysymys pysyvästi ajautumassa tekniseksi ongelmaksi?

V.: Alkoholien kulutus on kasvamassa, ja käsittääkseni kasvu jatkuu lähitulevaisuudessa. Saattaa hyvinkin olla, että viina vielä nousee ylei-

semminkin keskustelunaiheeksi ja alkoholipoliitikka uudelleen arvioitavaksi. Tällaisia merkkejähan on viime aikoina ollut näkyvissä.

K.: Paljonko kasvunvaraa vielä on?

V.: Perinteinen viinapää ei osoita minusta heikkenemisen merkkejä. Se on kulttuurinen tosiasia vielä pitkään, ja tämä on omiaan kasvattamaan kulutuspainetta. Arkielämän tasolla viina saattaa tunkeutua laajemmin arjen kanssakäymiskuvioihin ja ateriakäytäntöihin — maito ja kahvi saattavat olla vaarassa. Juomatapatutkimus kertoo, että alkoholi ei vielä millään olennaisella tavalla ole tunkeutunut suomalaiseseen ruokapöytään, vaan maito on pikemminkin korvautunut vesillä. Kahvikaan ei näytä vielä olevan syrjäytymässä. Mutta jotain tulee näillä alueilla nähdäkseni tapahtumaan. Mieleen tulee Juha Partasen muotoilu: Kaikki riippuu siitä, millaisia ihmisten välisen yhteisyyden muotoja suomalaisessa kaupunkikulttuurissa alkaa kehittyä. Yksi suunta on joka tapauksessa se, että alkoholi arkistuu. Viinan ja ei-viinan raja jollain tavalla lievenee. Toisaalta juppi-kulttuuri ja itsekontrollin korostuminen kyllä torjuvat kulutuksen kasvupaineita. En kuitenkaan ole varma, kuinka pysyvä tämä juppi-kulttuuri tulee olemaan. Mutta kun taloudellinen tilanne on Suomessa suhteellisen hyvä ja jaksaa sellaisenaan, kyllä kulutus mieluummin tästä kasvaa kuin vähenee.

K.: Pekka Sulkunen kylläkin löi 80-luvun alun haastattelussaan viskipullostaa vetoa, että kulutus vuonna 1990 on alle kuusi litraa asukasta kohden . . .

V.: Minä olin jo silloin eri mieltä. Ja minusta on myös niin, että kulutuksen kasvun myötä myös ongelmat kasvavat. Hyvin suosittuhan on sellainen ajatus, että jos kulutuksen kasvaessa juominen samalla arkistuu ja kesyntyä, niin samalla ongelmat vähenevät. Minusta ei näköpiirissä ole sellaista kehitystä, että kulutus voisi kasvaa mutta alkoholiongelmat samalla säilyisivät ennallaan tai jopa vähenisivät. Tosin viimeaikainen tilastokehitys näyttäisi, että jotkin haitat hieman vähenevät suhteessa kulutukseen, mutta tämä on vasta aivan viime aikojen trendi, vaikea on

sanoa, mitä jatkossa tapahtuu.

K.: Humala ei siis ole kesyntyneessä?

V.: Ei minusta. Tässä on tapahtunut mieluummin ynnäys- kuin korvausreaktio. Vanha viinapään ydin on säilynyt, ja uudet juomismuodot ovat tulleet vain lisäksi.

Rajoituksia ei pidä lieventää

K.: Onko alkoholipoliitikka OK, vai pitäisikö sitä justeerata johonkin suuntaan?

V.: Keskeinen asia on kulutuksen sääteily. Sentyypinen alkoholipoliitikka kuin meillä on perusrakenteeltaan hyvä, jos tosiaan halutaan rajoittaa kulutuksen kasvua. Toisaalta on sellaista ajattelua, että jos jotenkin juomatapoja voidaan laadullisesti muuttaa, niin sitten rajoituksia voitaisiin löysätä. Viinikeskusteluhan on aina ollut sentyyppistä luonteeltaan. Minusta ei ole erityisiä perusteita uskoa, että näin kävisi. Aina kun puhutaan viinien tarjonnan lisäämisestä, tulee muistaa sen lisäävän kokonaiskulutusta. Ja tämä taas johtaa lisähaittoihin. En usko, että juomien tarjontaa voitaisiin nykyisestä millään olennaisella tavalla lisätä lisäämättä samalla haittoja.

K.: On kuitenkin paljon kuntia, joissa ei ole myymälää ollenkaan?

V.: Näissä tapauksissa myymälän tulolla tuskin on valtakunnallisen tason merkitystä.

K.: Eli kun meillä on yli 50 kuntaa, jotka ovat anoneet myymälää, ne voitaisiin rysäyttää vaikka keralla?

V.: Ei se kokonaiskulutusta paljon heilauttaisi. Vaikutukset olisivat enemmän symbolisella puolella. Samalla täytyisi miettiä taloudelliselta kannalta, olisiko se millään tavalla järkevää. Ja mikä olisi kannattavuuden kriteeri, liiketalous vai kehitysaluetuki?

K.: Eli nämä lisämyymälät eivät ole alkoholipoliittinen kysymys?

V.: Eivät varsinaisesti.

K.: Entä myymälätyyppikysymys? Miksei laitot ole tutkinut valintamyymälän ja tiskimyymälän eroja?

V.: Jos myyntivolyymi pidetään suurin piirtein nykyisellään, niin niissä raameissa tapahtuvilla myymälätyypin vaihdoksilla ei juuri ole merkitystä. Toinen asia olisivat ai-

van uudet, esim. pienet tavaratalojen yhteyteen sijoitettavat myymälätyypit tai anniskelupisteet.

K.: Kysymys valinta- tai tiskimyy-mälästä on siis toisarvoinen?

V.: Ei nyt aivan, mutta melkein. Tällä hetkellä ei vain ole ollut riittä-vää kiinnostusta tähän kysymykseen, mutta ehkä se myöhemmin tulee ajankohtaiseksi.

K.: Mutta kun valintamyy-mälää alettiin kokeilla jo 70-luvun alussa ja nyt on jo vuosi 1987?

V.: Ei se todella ole näyttänyt kysymykseltä, jossa olisi kovin suuria tapahtumassa. Ja minusta viinasta ei pidäkään karistaa tiskimyy-mälän siihen kiinnittämiä erityisiä symbolisia piirteitä. Kyllä se saakin olla jotenkin vaikeasti saatavaa ja ikävää hankkia.

K.: Mutta eikö ole aito tutkimus-ongelma kysyä, miten alkoholipoliitiikka ihmisen mielessä jäsentyy riip-puen siitä, käykö hän valinta- vai tiskimyy-mälässä?

V.: Kiinnostavampaa on, millaista on kaikkien juomien välinen symboli-linen kilpailu, siis alkoholijuomien ja muiden juomien. Viinan ja ei-viinan raja lievenee myös niin päin, että wine coolerit ja virvoitusjuomat saavat uusia merkityksiä ja lähenevät perinteisiä alkoholijuomia.

K.: Kuitenkin Alko on tehnyt periaatepäätöksen, että valintamyy-mälöitä lisätään aika nopeassa tahdissa. Laitoksella ei siis tähän ole huomauttamista?

V.: Ei siitä ole täällä pahemmin keskusteltu viime aikoina. Jotenkin tuntuu, että tämä valintamyy-mäläasian nostaminen kiistakysymykseksi on vähän niin kuin byrokratian sisäistä itseliikuntaa. Yksi ongelmahan Alkon sisällä on se, että jotain täytyy keksiä, kun kaikki on suurin piirtein valmista ja kohdallaan, ja silloin pienetkin asiat muuttuvat helposti suuri-ksi.

Matti Virtanen

Alkoholi- ja huume-neuvosto asetettu

Valtioneuvosto asetti 17. 6. 1987 Alkoholi- ja huume-neuvoston 1. 7. alkavaksi kolmivuotiskaudeksi. Neuvosto on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva pysyvä ministeriötä avustava asiantuntijaelin, joka korvaa toimintansa lopettavan Päihdeasiain neuvottelukunnan. Neuvostosta on säädetty valtioneu-voston päätöksellä. Neuvosto on sosi-aali- ja terveysviranomaisten, työ-markinajärjestöjen, alkoholiyhtiön sekä muiden päihdepolitiikkaa toteuttavien viranomaisten, järjestöjen ja yhteisöjen yhteistoimintaelin päihdepolitiikan suunnittelua, kehittämistä ja toteuttamista koskeissa asi-oissa. Neuvoston tehtävänä on

1) seurata alkoholin, huumeiden ja muiden päihteiden käyttöä sekä niistä aiheutuvia ongelmia

2) edistää ja yhteensovittaa ehkäisevää ja korjaavaa päihdepolitiikkaa

3) koota tietoja päihdeolojen kehityksestä sekä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty ja suunniteltu ryhdyttäväksi päihteiden käytöstä aiheutu-vien haittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi

4) antaa lausuntoja päihdekysymyksiä käsittelevistä suunnitelmista, tiedotus- ja opetusaineistoista sekä valtakunnallisesti merkittävistä päihdehuoltoon koskevista suunnitel-mista ja kehittämishankkeista sekä

5) suorittaa sosiaali- ja terveysmi-nisteriön määräämät muut tehtävät.

Tehtävänsä suorittamiseksi neu-voston on laadittava selvityksiä ja tiedotusaineistoja, käynnistettävä tutkimus- ja kehittämishankkeita sekä tehtävä tarpeellisia esityksiä sosi-aali- ja terveysministeriölle päihdepolitiikan kehittämiseksi.

Neuvoston perustaminen liittyy eduskunnan kannanottoihin sekä sosi-aali- ja terveysministeriön asetta-man, vuonna 1986 muistionsa jättä-neen Päihdetiedotustyöryhmän eh-dotuksiin. Myös päihdehuoltolain voimaantulo kuluvan vuoden alusta on lisännyt tarvetta päihdeasioiden hallinnon kehittämiseen.

Toimintansa aloittavan Alkoholi- ja huume-neuvoston puheenjohtajak-si nimettiin ministeri Tarja Halonen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja hänen varajäsenekseen ministeriön raittius- ja alkoholiosaston päällikkö Usko Puustinen. Varapuheenjohta-jiksi nimettiin osastopäällikkö Matti Marjanen ministeriön sosiaalihuolto-osastolta (varajäsenenä vs. osasto-päällikkö Silja Lühr sosiaalihuolto-osastosta) sekä vs. apulaisosastopäällikkö Matti Lamberg ministeriön terveydehuolto-osastolta (vs. osastopäällik-kö Jarkko Eskola lääkintöhallituk-sesta).

Muiksi jäseniksi nimettiin korkeakouluneuvos Anneli Mäkinen opetusministeriöstä (ylitarkastaja Timo Luoma-aho), vt. ylitarkastaja Rauno Sintonen sisäasiainministeriöstä (yli-tarkastaja Teuvo Veijalainen), asi-antuntijalääkäri Hannu Suutarinen STK:sta (asiames Pekka Tuomola), toimitsija Mari Aalto SAK:sta (työ-suojelusihteri Katriina Perkkä TVK:sta), apulaisosastopäällikkö Torsten Widén Kaupunkiliitosta (so-siaalisuunnittelija Sulo Aho Kunnallislitosta), johtaja Mikko Immonen Alkosta (johtaja Junno Pekkala), lainsäädäntöneuvos Hannu Takala oikeusministeriöstä (erikoistutkija Kauko Aromaa Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta), tutkimusjohta-ja Klaus Mäkelä Alkoholitutkimus-säätiöstä (Juha Partanen Alkoholipoliittiselta tutkimuslaitokselta), yli-lääkäri Antti Holopainen Suomen Raittiusjärjestöjen Liitosta (pääsihteri Matti Jääskinen), toimitusjoh-taja Lasse Murto A-klinikkasäätiöstä (apulaisjohtaja Ingall Österberg) sekä sosionomi Kyösti Kaihovaara A-Kiltojen Liitosta (koulutus- ja tut-kimussihteri Jorma Niemelä Sini-nauhaliitosta).

Asiantuntijoiksi nimettiin apu-laisprofessori Pirkko Niemelä Suomen Akatemiasta sekä professori Mikko Salaspuro Helsingin yliopis-tollisesta keskussairaalarasta. Alkoho-li- ja huume-neuvostoa koskevan val-tioneuvoston päätöksen mukaan sillä on päätoiminen pääsihteri, jonka lisäksi sillä voi olla sivutoimisia sihtee-reitä.

Alkoholi- ja huume-neuvoston perustaminen on johdonmukainen jatko päihdeasioita käsittelevän komi-tealaitoksen kehittämisessä erityisky-